

Гордон Гордей – автор оригінальних українських танців у Канаді: автобіографічна розповідь про сорокарічну діяльність

*Західноканадський Збірник - за ред. В. Полковського, М. Сороки, Едмонтон-Острого: Видавництво Національного Університету "Острозька Академія", 2014.-Том XLVII.-Частина сьома. 242-275

«Дивовижність розповідати історії через танець у захоплюючому ХХІ столітті людського самовираження – ось саме те, що я обрав, щоб ушанувати Канаду. Я вірю, що канадська багатогранність культур і громад приваблює своїм теперішнім, яке нерозривно пов'язане з нашим минулим й створює інтригу пізнати наше майбутнє. Протягом останніх 40 років я поділяв свої ідеї з колегами, які, як і я, прагнули відобразити унікальність українського танцю в мистецтві. З приємністю поділюся своїм сорокарічним досвідом перебування у творчому середовищі політичних змін у мистецтві, громадського інтересу до танцювальної спадщини, а також процесу створення оригінальних українських танців у Канаді сьогодні». (Гордон Гордей)

Мій сорокарічний шлях створення оригінальних українських танців у Канаді

Всі ми приходимо звідкись, і ми смиренно приймаємо нашу життєву мету. Як канадський автор танців українського походження, я зосереджено думав про це восени 2011 р., коли «Шумка» приземлилася в Китаї, щоб почати свій тур «Шумці 50» з 22 виставами у 14 містах за 44 дні. Це був мій четвертий тур до Китаю, але він був особливим як етап підкорення найкращих театрів у світі. Китай прагне до культурного визнання на світовому рівні. Китай має більш ніж 500 міст із населенням більше одного мільйона зі зростаючою кількістю нових багатих незалежних бізнесменів, юристів приватного сектора, артистів і працівників кооперативних компаній. Їхні найбільші міста мають театри вмісткістю понад 1800 місць і найвищими стандартами китайсько-європейської архітектури, позасценічними лаштунками, спецобслуговуванням і комфортом для глядачів із ресторанами, барами і галерейними залами.

Чи ви можете уявити собі хвилювання, які я і решта артистів «Шумки» відчували, коли почули кінематографічний музичний супровід до «Івана Купала» з перекладом китайською мовою, що зворушувала глядачів у кожному з 14 міст китайського туру? Український танець, створений у Канаді, сприймається як образний вид мистецтва і привертає увагу глядачів, які існують на протилежному боці світу. Ми зібрали «світову громаду» в ритуальному просторі, що зветься живим театром. Я почував велике задоволення, коли глядачі захоплювалися «Стежками до Гопака». Мати ці два танці в репертуарі туру «Шумці 50» по Китаю є особливою подією у вираженні незвіданої уяви багатого людського досвіду, що є місією моєї артистичної праці.

Оскільки ця стаття є автобіографічна, я пишу від свого імені. Але танець – це колективна форма мистецтва, де самостійна діяльність чи індивідуальний процес неможливі. Найголовнішими на моєму полотні, на якому я творив свої мистецькі роботи, є артисти канадсько-українського ансамблю «Шумка». Фінансове забезпечення, хореографи, прихильники і талант сотень танцюристів творчо надихали мене усі ці сорок років.

За свою сорокарічну діяльність я глибоко вдячний своїм учителям і творчим партнерам. Я почав займатися танцями, коли мені виповнилося 15 років і коли залишив своє невеличке село Іннісфрі, щоб узяти участь у літній культурній програмі «Освіта» Інституту Св. Івана в Едмонтоні, провінція Альберта. У цій програмі я пізнав український танець завдяки артисту «Шумки» Джеральду Метрунику. Пошана, фаховість, і досконалість техніки українського танцю були прищеплені мені ще тоді.

Хоча танець став новим досвідом для мене, мій досвід лідера у шкільній атлетиці спричинився до так необхідної атлетичної спритності в танці. Мій музичний досвід народного співу зі старшини односельцями був удосконалений оперним співом під керівництвом Домети Березнець і хором співом під диригуванням Романа Солтикевича. Обоє отримали класичну освіту в Україні. Честер Куць, художній керівник «Шумки» в 1966 р., навчив мене північноамериканського танцю Василя Авраменка. Рут Карс, засновниця Альбертського балету, стала моїм першим учителем балету. Професори відділу драми Альбертського університету Джим Дефеліс, Франк Бекерт, Маргарет Фолкс і Том Пікок сформувавши мої педагогічні принципи театральної критики і мистецтва керувати сценою. Аліса Майджор, поетка і авторка книги «Шумка: Традиція в русі», Джон Піхлик, Орест Семчук і Євген Звоздецький були моїми першими співтворцями в ті перші роки діяльності «Шумки». Починаючи з 1990-х рр. моїми наставниками і колегами, які сприяли моїй успішній творчій діяльності, були: художні директори «Шумки» Джон Піхлик і Дейв Іанерт, продюсер Михайло Сулима, публіцист Дарка Тарнавська, артистичні інноватори Томмі Бенкс, Євген Звоздецький і Колин МакЛін, хореографи Віктор Литвинов і Браєн Веб, композитори Юрій Шевченко та Андрій Шуст, звукорежисер Славко Галатин, відеооператори Стефан Романов та Андрій Щолотюк та директор сценографії Національної опери України Марія Левицька. Малкольм Іледвел у своїй книзі «Сторонні» пише, що для того, щоб поліпшуватися в чомусь, стати експертом, необхідно вкласти не менше 10000 годин на серйозну підготовку і відповідний досвід. Він також пише: *«Ніхто, ні рок-зірки, ні професійні спортсмени чи програмісти-мільярдери, ні навіть генії – ніхто не досягнув цього самостійно»*. Я вдячний своїм учителям, наставникам і митцям, чий зусилля підтверджують висловлену вище думку, що ніхто не досягає успіху самостійно.

Коли я приєднався до артистів «Шумки» в 1966 р., колективу було лише сім років. «Шумка» дала свій перший концерт у залі Українського національного об'єднання в Едмонтоні 29 листопада 1959 р. На п'ятиріччя «Шумки» в 1964 р. артист Мирон Тарнавський писав: «Тепер можемо сказати з гордістю і скромністю, що ми відомі в усіх столицях провінцій Канади ...». А танцюристка Лоїс Сулима писала: *«...Артисти «Шумки» роблять помітний внесок у збагачення канадської культурної мозаїки ... як ми її усвідомлюємо, шануємо і сподіваємося, що цей процес буде надихати наступні покоління»*. У тій ювілейній програмі глядачі насолоджувалися народними українськими танцями, оригінально дослідженими і хореографічно поставленими Василем Авраменком, оригінальними танцями хореографічно поставленими артистами «Шумки» і двома українськими народними балетами: «Українська сюїта» і «Під черешнею», хореографія Наталки Доброліж. До 1966 р. більшість танців «Шумки» були оригінальними творами, поставленими групою, включаючи нове музичне аранжування «Аркану» Євгена Звоздецького. У тогочасній атмосфері українського танцю в Канаді «Шумка» танцювала для нашої громади, так як і інші колективи: «Євшан» у Саскатуні, «Русалка» у Вінніпезі і «Чайка» у Гамільтоні.

Свої перші 30 років я віддав «Шумці» як танцюрист, хореограф і режисер, який допоміг сформувати сценічну роботу. Протягом цього часу «Шумка» під художнім керівництвом Ореста Семчука мала за мету поширити наш українсько-канадський танець для ширшої глядацької аудиторії. У 1977-79 рр. «Шумка» була єдиним українським ансамблем, запрошеним узяти участь у святкуванні Дня Канади в Оттаві. Присутність більш ніж 50000 канадців і телетрансляція до сотні тисяч глядачів спричинилися до того, що нас почали сприймати як легітимний канадський танцювальний ансамбль, а не «приємне етнічне українське дивацтво чоловіків у шароварах і жінок з яскраво обрамленими стрічками». Всеканадські тури в 1979 і 1982 рр., художні гастролі з Едмонтонським симфонічним оркестром і гала-вистави з нагоди відвідин Канади королеви Єлизавети II поставили «Шумку» на рівень провідних канадських концертних груп. Артистичне вдосконалення «Шумки» продовжувалося під художнім керівництвом Джона Піхлика і музичним керівництвом Євгена Звоздецького зі створенням танців на основі народного балету, де сюжет танців викликав у глядачів емоції та хвилювання за героями, які перемагали у важких ситуаціях.

Глядачів зачаровували фізична віртуозність танцю, жива музика і барвисті костюми. Це був успіх «Шумки» на канадській землі, але чи спроможна була «Шумка» випробувати еволюцію канадського українського танцю, показавши його в Україні? Чи здатне це перевтілення традиційного канадсько-українського танцю в модерний танець резонно промовити до глядачів України? У 1990 р. «Шумка» відповіла на ці питання, коли завдяки старанням продюсера Михайла Сулими ми танцювали в Києві, Львові, Івано-Франківську і Москві. Українські глядачі і танцювальні ансамблі були здивовані нашою інновацією і зворушені нашою прихильністю до збереження та розвитку українського танцю в Канаді. Нам неодноразово наголошували, що ми є натхненням для подальшого розвитку українського танцю.

У 1999 р. українське товариство артистів «Шумки» попросило мене взяти на себе роль художнього керівника. До своєї нової ролі в «Шумці» я приніс тридцятирічний досвід виступів, за висловом Малкольма Гледвела, «10000 годин» артистичної праці. Товариство хотіло бачити на посаді художнього керівника особу, яка б слідувала візії «Шумки» вдосконалюватися і яка б могла сформувати творчий шлях колективу «тут і нині» на наступні десятиліття. Товариство «Шумки» вірило, що вони знайдуть у моїй особі художнього керівника, який не відповідає типовій моделі чи парадигмі закладеного в поняття український танець. Більшість танцювальних ансамблів, зокрема українських, слідують усталеній моделі танцювальної творчості. Зазвичай ці українські колективи мають художнього керівника, який втілює в собі хореографа і автора танцювальних робіт. Він, як правило, має фольклорні та хореографічні знання й підготовку, отриману в академічній школі мистецтв в Україні чи з танцювального досвіду в одному з українських чи канадських народних танцювальних ансамблів. Цей художній керівник особисто працює з танцюристами в студії. Такий художній керівник ставить танці, які поєднують оригінальні народні танці і сценічні танці, поставлені у 1970-х і 1980-х рр. в Україні.

Художній керівник провадить свою діяльність як експерт-демонстратор історично усталеної танцювальної лексики, кроків і рухів; як хореограф, що ставить традиційний стиль народного танцю, і як особа, що знається на відповідній музиці й танцювальних костюмах. У своїй книзі «Ukrainian Dance, A Cross-Cultural Approach» [«Український танець, міжкультурний підхід»] д-р Андрій Нагачевський, історик українського танцю, пише про принцип постановки, де хореографи: «... присвоюють собі авторство ... (але) ... продовжують підтримувати ілюзію автентичності..., коли вдалі мелодії, інструментальні смаки, костюми, танцювальні мотиви, танцювальні програми – все подається як оригінал (автентичне) ...». У кращому випадку Нагачевський ставиться до такої сценічної діяльності як привабливої стратегії, яка пропонує баланс поміж метою досягнення автентичного і створенням цікавих театральних вистав.

Як людина, яка не відповідала описаному вище, я мав власне бачення, яке прагнув втілити протягом більш ніж 30 років танцювальної діяльності у «Шумці». Я приніс академічний досвід магістра історії театру і критики та магістра мистецтв в управлінні театром. Разом з цим я керував багатьма театральними постановками в Канаді – від Едмонтону до Галіфаксу. Я викладав театральну майстерність і сценічність в Альбертському Університеті в Едмонтоні, Університеті Далгаузі в Галіфаксі та Університеті ім. Гранта МакЮена в Едмонтоні, в якому я продовжую викладати. Протягом 25 років я також працював як консультант драми, звукозапису і кінопродукції відділу культури в провінції Альберта. Я працював із творчими колективами, які об'єднували свої таланти, щоб створити заворожуюче мистецтво. Я бачив свою роль художнього директора «Шумки» як особи, яка, працюючи з танцюристами, навчає їх передати танцем щось оригінальне, а не просто навчає танцюристів виконувати чийсь хореографію. Моє творче кредо праці в «Шумці» є «задумано і втілено Гордоном Гордеєм». Що це означає? Це означає, що «ідея» чи «творча форма твору», оповідь, яка має бути розказаною через танець, існує спочатку в уяві, потім досліджується, описується і ставиться мною. Це означає, що я маю щось, щоб донести через танець.

У мистецтві ми називаємо це «знайти свій голос». Моя робота завжди народжується з оригінального творчого натхнення. Це не є просто узяти те, що доступне, або те, що я бачив в українському танці, або просто повторити створене кимось із майстрів української хореографії. Роботи Національного ансамблю танцю ім. Вірського є прекрасними роботами, поставленими Павлом Вірським і Мирославом Вантухом. Я з прихильністю ставлюся до їхніх вершин, вони надихають мене своїм вічно живучим внеском, і я глибоко переконаний, що їхня творчість є лише їхньою абсолютною заслугою і не має бути скопійована іншими.

Я змушую себе творити оригінальні роботи, які відображають життя через танець, залучаючи фізичну, емоційну, інтелектуальну та духовну особливість своєї творчої команди. Я хочу зробити свій оригінальний внесок до канону українського танцю – оригінальні роботи, які б були духовно долучені до безперервної культурної практики поколінь. Український фольклорист Роберт Климаш у журналі Інституту фольклору називає це «... явище інноваційного фольклору, де відбувається реконструкція традиційного, щоб створити сучасну версію фольклорної спадщини ... надзвичайно багатой, необмеженого джерела розваги, навчання, захоплення й пошани».

Незважаючи на весь цей досвід, я як художній директор «Шумки» зіткнувся зі слабкою операційною базою. До мене дійшли чутки, що провінційний відділ культури скоротив фінансування усім самодіяльним колективам, зокрема й «Шумці». Що робити, якщо б таке дійсно сталося? Якщо ми зуміли створити професійні танці, то, можливо, прийшов час полишити роль «аматорської» групи і гордо заявити про себе як про професійний колектив. Я звернувся до Виконавчої ради танцюристів «Шумки» з пропозицією, що, якщо ми зуміли утриматися як провідний український ансамбль танцю в Канаді, нині ми маємо зорганізувати себе так, щоб стати професійною компанією. У Канаді це означає, що танцюристи можуть бути оплачені за свої виступи, якщо буде така можливість. Для більшості танцюристів «Шумки» ця зміна у статусі професійного танцюриста не була простим філософським переходом. Значна кількість випускників «Шумки» не бажала змінювати аматорський статус, незважаючи на фінансове чи професійне мистецьке майбутнє, яке чекало на «Шумку». Вони вважали, що я як художній керівник ставлю під загрозу традицію нашого колективу. Після численних зустрічей із членами «Шумки» та асоціацією її випускників, колектив «Шумки» проголосував за те, щоб стати професійною танцювальною компанією. Танцюристи «Шумки», канадський професійний український ансамбль танцю, стали фінансово незалежною моделлю, щоб і надалі втілювати своє мистецьке й громадське бачення. Під моїм художнім керівництвом «Шумка» зробила свій внесок у нашу канадсько-українську культурну спадщину, який був сформований на фінансовій розсудливості, мистецькій інтеграції та необхідній підтримці.

Через п'ять років, у 2004 р., мої досягнення як художнього директора «Шумки» і повага до мене з боку театральної громади в Альберті призвели до мого призначення директором мистецької програми з нагоди святкування сторіччя Альберти. Я був надзвичайно гордий, коли мене представили Її Величності Королеві Англії Єлизаветі як Гордона Гордея, художнього керівника канадсько-українського ансамблю «Шумка». Наші пращури навряд чи коли-небудь навіть мріяли, що через сто років танцювальної творчості «Шумка» буде визнана як невід'ємний компонент культурного життя Канади.

Гордон Гордей, художній директор «Шумки», представлений Її Величності Королеві Англії Елизаветі II під час святкування сторіччя Альберти, 2005. (З архіву уряду Альберти)

Творче оновлення на наступні 40 років

Саме цей сорокарічний досвід творення оригінальних українських танців у Канаді спонукав мене до думки, яке кожне покоління митців ставить перед собою: «Яким буде майбутнє нашого українського танцю?» Або питання можна поставити так: «Як ми активно формуємо майбутнє нашого українського танцю?» Чи можна вірити, що наступне покоління провідників танцю в Канаді буде успішнішим, ніж був колись я?

Я вважаю, що ми є частиною універсального танцювального середовища, і я скрізь шукаю натхнення для відповіді. Я погоджуюся з твердженням Алана Дейві, виконавчого директора Ради у справах мистецтв Англії, який каже: *«Я прагну, щоб наші танцювальні колективи, виконавці і хореографи були кращими серед кращих. Я прагну надати їм можливість творити дивовижне, складне, містичне й надихаюче мистецтво. Я прагну, щоб люди мали можливість танцювати, розуміти танець, захочувати і шанувати виконавців і танцювальні колективи, як це й має бути, а то й більше. Я прагну, щоб наші танці відображали різноманітність нашої країни, і щоб ми мали можливість використовувати всі наші таланти. Насамперед танець повинен відображати, хто ми є і ким ми хочемо бути. І ми маємо творити це як на світовій арені, так і на національному рівні».*

Яким неймовірно гарним українським ансамблем танцю ми були б, якби ми поділяли цю візію Алана Дейві. Вважаю, що ми знаходимося на тому етапі, коли творче оновлення та схильність до адаптації є життєво необхідними для здорового розвитку нашого українського танцювального товариства. Якщо ми вважаємо, що громада буде продовжувати ходити дивитися на наше мистецтво, тому що це важливо для нас і тому що ми маємо успішний маркетинг, ми дуримо себе. Комерційний сектор культури з його транснаціональними виступами і великими витратами на рекламу вже маргіналізували нас. Ніхто не може змагатися з «Cirque du Soleil» або Полом Маккартні чи то в Канаді чи то в Україні.

Щоб творчо оновлюватися, ми маємо інвестувати в тих провідних митців, хто зворушує колективну творчість нашої громади своєю оригінальністю, допитливістю і свіжими намаганнями представити наше мистецтво. Окрім українського танцю, подібне можливе в Альберті в інших формах мистецтва. Художниця Лариса Челядин досягла місцевого та міжнародного визнання за свої роботи, натхнені українською спадщиною. Її мистецтво промовляє до кожного з нас, бо дозволяє нам бачити тут, нині і довкола, як це було укорінено нашими українсько-канадськими традиціями. Лариса не повторює українську тему червоних маків знову і знову. Вона малює «Квіти Біблії». Червоні маки як частина нашої української художньої спадщини є прекрасні. Я також маю картини з ними, але не в кожній кімнаті. Лариса малює сцени з наших церков, змальовуючи просте диво полум'я свічки. Новоприбулі художники Ірина Карпенко, Валерій Семенко та Оксана Желізко, які живуть в Едмонтоні, дають нам можливість побачити світ навколо нас через нову захоплюючу мистецьку призму. Український чоловічий хор Едмонтону та ансамбль «Дніпро» не співають ті ж самі 20 народних пісень знову і знову.

Вони залучають нові роботи альбертських композиторів, таких як Андрій Талпаш і Вільям Звоздецький. Іноді здається, що український танець – це єдина форма мистецтва, яка погрузла в тій старій темі села, де мелодраматичні герої є або дуже добрі, або дуже злі, і козаки приходять на допомогу, щоб справедливість врешті перемогла. Це не є наш канадсько-український досвід, і ці теми не захоплюють глядачів у XXI-ому столітті. Чому ми продовжуємо творити це? Чому ми докладємо таких зусиль, щоб створити романтичну ностальгію за українським життям, яке для сьогоденного глядача існує тільки поза межами України? Я закликаю художніх керівників і хореографів не дотримуватися цього стереотипу. Я прошу канадських глядачів не очікувати подібного у нашій творчості. Я захоплююся мужністю нашої української танцювальної громади запроваджувати свіжі теми і творити те, що створили разом хореограф «Шумки» Дейв Ганерт і хореограф із Квебеку Жан-Марк Женеро у композиції «Крізь очі мрійника». Вони узяли за основу модерний танець з елементами українського танцю, щоб показати реальність «багатогранного склерозу» та мрію багатьох, хто знову може вільно ходити і танцювати в навколишньому світі. «Ця робота говорить про людське серце – людські емоції, боротьбу і сподівання» – сказав хореограф Дейв Ганерт у розмові зі мною в 2012 р. Праця над глибокоемоційними темами є дуже складна. Так, це важко створити танець, який виражає людяність і особистий тріумф такого жадливого геноциду, як Голодомор. Але звертаюся до хореографів узяти цю тему і показати більш ніж голодних людей на сцені з руками, простягнутими до неба. Прагніть до ризикованого втілення, яке б змусило глядачів зробити зв'язок Голодомору з сьогоденним пригніченим станом людей по світу. Знайдіть ту надихаючу квітку людяності, яка б розквітла у пустелі Голодомору.

Як канадський автор танців на українську тематику я дослухаюся до світу навколо себе із захопленням. Я маю оповіді, які уявляю, над якими працюю і про які слід розповісти. Вірю, що маю покликання своїх предків не шкодувати зусиль для творіння танцю, який лише я можу створити. Дякую глядачам Канади, України і Китаю за повагу, за те що вони дивилися мої роботи, і дякую канадсько-українським танцюристам «Шумки» за підтримку моєї візії.

Нижче подаю описи кількох своїх танців.

Гордон Гордей. Вибрані твори.

Works Cited

Canadian First World War Internment Recognition Fund. 2013. <<http://www.internmentcanada.ca/>> 5 September 2013.

Gladwell, Malcolm. *Outliers: The Story of Success*. New York, NY: Little, Brown and Company, 2008.

Klymasz, Robert B. "From Immigrant to Ethnic Folklore: A Canadian View of Process and Transition." *Journal of the Folklore Institute* (Dec. 1973): 131-139.

Nahachewsky, Andriy. *Ukrainian Dance, A Cross-Cultural Approach*. Jefferson, NC: McFaraland & Company Inc., 2012.

Shkandrij, Myroslav. *Jews in Ukrainian Literature, Representation and Identity*. New Haven, CT: Yale University Press, 2009.

Ukrainian Shumka Dancers. 2013. < <http://www.shumka.com/>>, September 2013.

Vakulenko, Alla ed.. *Ukrainian Chronicle of Clothing, Vol 1*. Kyiv, Ukraine: Mistetsvo. 2003.

Webb, Brian. *Brian Webb Dance Company*. <http://www.bwdc.ca/company/index.php>, July 2012.